

Lelki rokkantságunkról a távoli és a közelmúltban. És a jövő?

A szerzőnek egy meg nem jelent és egy 40 évvel későbbi hasonló témakörű írását adja közre a szerkesztőség e közös cím alatt

Lelki rokkantságunk forrásai*

Kultúránkat, a vajdasági magyar szellemi életet boncolgatva – a számtalan pozitívum mellett – olyan meghökkentő jelenségek is felfedezhetők, amelyek a nemzeti öntudat és erkölcsi felelősségünk hiányosságát jelzik. Az ötvenes évekig úgy tűnt, hogy a nemzetiségi kultúrpolitika hibátlan, és hogy a lehető legjobb úton halad, és szellemi életünk a teljes egyenjogúságra épül. Azóta ennek az irányvonalnak számos zsákutcáját fedeztük fel és javítottuk ki, azonban nagyon sok probléma még orvoslásra szorul. Még nem oldottuk meg a magyar tanulók szerb osztályokba való átáramlásának problémáját, a magyar vezető politikusok egy része nem hajlandó anyanyelvén szólni, de nemcsak ők, hanem a gyűléseken, értekezleteken stb. részt vevő magyarság óriási hányada nem él alkotmányos jogával, még ha nagyszámú főlényben is van. Számos vajdasági magyar értelmiségi szókinccse olyan hiányos, beszéde kevert nyelvű, színtelen, tele grammatikai hibákkal, hogy néha zavart érez az ember, ha hallgatja őket. A hétköznapi kommunikációban ez nem is annyira szembeötlő, de amikor az előadótól a szép magyar beszédet igényelnénk, olyankor a megszólalóban és a hallgatóban is kínos érzés támad.

Első pillantásra érthetetlen és megbotránkoztató, hogy anyanyelvünk használatára a szerb és más nemzetiségűek biztatnak. Miért van az, hogy nem igényeljük anyanyelvünket, nemzeti kultúránkat, történelmünket, miért nem tartjuk mindezt a jellemünk, az emberi kiteljesedésünk fontos alapkövének? Miért nem akarunk egész emberré lenni? Honnan ez az igénytelenség, ez a lelki rokkantság?

Számos objektív okot sikerült felismerni és részben megszüntetni, mint például az iskolák anyagi helyzetén javítani, sok minden történt a nyelvi egyenjogúság megvalósítása érdekében, azonban ezt a bennünk élő komplexusos gondolkodást, lelki rokkantságot még nem próbáltuk orvosolni. Ennek az öncsonkítási folyamatnak a kezdetét az első világháború utáni években kell keresni. A kapitalista Jugoszlávia nemzetiségi politikája nem adott lehetőséget kultúránk egészséges fejlődésére, az oktatáspolitikai, a tantervek kidolgozása, a hivatalos művelődési intézmények hiánya nem engedte kifejlődni a nemzeti öntudatot, az anyanyelv és a nemzeti kultúra igénylését. Sőt, egyes bürokratikus, egyénieskedő magatartások, viselkedések, az anyagi-társadalmi érvényesülés lehetetlenségei oda vezettek, hogy gyakran nem mertük, sőt szégyelltük bevallani, hogy magyarok vagyunk. Nyilvános helyen előnyösebb volt nem magyarul beszélni. A fasiszta eszmék terjedése, egy nemzetnek a másik fölé helyezése, szupremáciájának hangsúlyozása a kisebbségben lévőket olyan helyzetbe hozták, hogy szégyellték bevallani, hogy nem tartoznak a nagyobb nemzeti közösséghez. Már maguk is kezdték hinni, hogy elkorcsosultak, gyökérteleknek, sehova sem tartoznak, olyanok, akik semmi kultúrkinccset sem tudtak teremteni. Ezt nem is volt nehéz elhinni, mert az iskolában csak az anyanyelv volt magyar, a tanterv már nem ölelte fel a magyar szellemi élet megismertetését. Az amatőr művelődési egyesületek csak a giccset termelték, vagy csupán bálákat tudtak rendezni.

Történelmünket nem tanultuk, és hivatásos művelődési intézetünk nem volt. Ezért hihettük azt, hogy nincs és nem is volt népművészetünk,

dalaink, táncaink. Történelmünk feledésbe merült, nyelvünket kezdtük elhanyagolni. Elhanyagoltuk, mert emocionális gyökerek nélkül maradt, nem ismertük népdalaink jellegzetes dallamát, néptáncunk mozdulatait, szemünk előtt már nem jelentek meg népi varrottasaink gyönyörű virágai, hisz mindezt nem is nagyon ismertük. A fogalmak, ha magyarul is ejtettük, idegen asszociációt jelentettek, idegenül kezdtünk gondolkodni, pedig magyarul beszéltünk, és így nyelvünk elvesztette az anyanyelv legfontosabb elemeit, jellegzetességeit. Anyanyelven értjük, érezzük a legtisztábban a fogalmakat, a legfinomabb árnyalatait is meg tudjuk különböztetni. Ma viszont szinte megszokott dolog, hogy egyes kifejezéseket téves értelemben használunk, még a durvább tévedéseket sem veszszük észre, hogy a finom árnyalatokról, vagyis a fogalom több módon való kifejezéséről ne is beszéljünk. Igaz, hogy a beszélni tanulás ideje a legfontosabb szakasz az egyén életében az anyanyelv elsajátításában, de szókincsünk a felnőttkorig, sőt még azon túl is gyarapodik, mi pedig ezt csak legföljebb a négy polgári iskoláig gyarapíthattuk, az utána tanultakat már szerbül ismerhettük meg, magyarra pedig csak átfordíthattuk, úgy, ahogy ezt eddig a más nyelvek tanulásánál tettük. Most már másodkézből tanultuk anyanyelvünket, úgy, ahogy az idegen nyelveket tanulják, és így számunkra lassan idegenné is vált.

És felnőtt ez a generáció, lassan már a második is, tele kételyekkel, komplexusokkal, az anyanyelv szeretete, történelmünk és szellemi örökségünk ismerete nélkül.

Azóta nagyot fordult a világ. A hatvanas évektől új lendületet vett szellemi életünk. De ki róhatja meg ezeket a szülőket, nagyszülőket, akikben még él lelki vívódásuk, a kisebbségi helyzetből, traumákból származó minden hátrány és megkülönböztetés fájó emléke. Ők gyermekeiknek könnyebb életet szántak, ezért próbálták megóvni őket hasonló kellemetlenségektől, viszont nem voltak olyan előrelátók, hogy tudatosodjon bennük: ez az út sem teremt lelki egyensúlyt. Akkor hol a megoldás? Melyek azok a tennivalók, amelyekkel meg tudnánk szüntetni ezt a téves gondolkodást, ezt a helytelen viszonyulást magunkhoz és együtt a világhoz is?

A nyelvi egyenrangúság feltétlenül szükséges. Sokat tettünk már e célból, de a gyakorlat megvalósítása teljes egészében még várat magára. Enélkül pedig nem lehetünk az ország egyenrangú polgárai, és a kisebbségi érzés nem szűnhet meg. Emellett a közéletnek, de a tudománynak is a magasabb szintű nyelvét művelve szókincsünk is gyarapodna.

A másik fontos dolog – amiért még nagyon keveset tettünk – az anyanyelv megszerettetése, az iránta való megbecsülés és felelősségérzet felébresztése. Ezt pedig csak úgy tudjuk elérni, ha lelkes tanítása és ápolása mellett a nemzeti kultúránkat is ápoljuk, kutatjuk, tanítjuk, és ezzel érzelmi alapot, kötődést teremtünk.

Iskoláinkban a zenei és képzőművészeti nevelést, azzal érvelve, hogy „mellékes tantárgyak”, zömével szerbhorvát nyelven tanítják. Történelmünk tanítása a tanár ambíciójától függ, vagy attól, hogy az irodalomtanár az egyébként is bő programjába mennyit tud még belepréselni. Tankönyveink idegen szellemben íródtak. Beszélnek a tengerpart szépségeiről, a szlovéniai hegyekről, a sárhegyi kutyáról, a föld minden csodájáról, csak ennek a vidéknek a szépségeiről, gazdagságáról, szokásairól kevés szó esik. **Ideje lenne már felfedezni magunkat, szellemi gazdagságunkat, vidékünket, szokásainkat, és a terveteket a szükségleteinkhez alkalmazni – de jure is! Merjünk magyarok lenni zenénkben, a képző- és iparművészetünkben stb. És végül kezdjük már el szeretni és becsülni azt is, amit mi és dolgos elődeink itt, ezen a sokat szenvedett földön alkottunk.**

Árulásaink**

Már többször idéztem azt a gondolatot, hogy az a nép, amelynek nincsen megfelelő értelmiségi rétege, vagy **ha az idegen érdekeket szolgál**, irányt veszve csak botorkál a korban, miközben elvész a történelmi és azonosságtudata, a jövőképe, valamint önbecsülése, míg végül hitevesztetten feladja anyanyelvét, nemzeti sajátosságait, és beolvad az egészségesebb nemzetudattal rendelkező népek tengerébe. Ez nem pótolható szórványos egyéni értelmiségi megnyilatkozása-

sokkal vagy tevékenységgel, hanem olyan értelmiségi közéletre van szükség, amely figyelemmel kíséri az adott nép sorsát, jövőjét és a boldogulását befolyásoló tényezőket, nem közömbös a társadalmi kóros elhajlásokkal szemben, nem húzódik vissza a szűk hivatásának elefántcsonttornyába, hanem érzékeny a környezete problémáira, amelyekre mindig reagál, és a véleményét a jobbítás, a társadalmi haladás érdekében nyilvánosságra is hozza.

Hogy a délvidéki magyar értelmiség, főleg azok, aki az intézményeink szellemiségét alakítják és befolyásolhatják, hajlandók-e az itt élő magyarság nemzettudatának az erősítésére, ami a megmaradásunk legfontosabb követelménye, a nyelvének ápolására, a kultúrájának támogatására, hogy segítségére lesz-e a gazdaság megszervezésében, azt a következő példák híven illusztrálják. Ennek eldöntését az olvasóra bizzuk.

Hallgatom az Újvidéki Rádió pénteki művelődési műsorát. A műsorvezető dr. Silling Istvánal folytatott telefonbeszélgetést, aki többek közt megjegyezte, hogy a tárgyalt téma az „**anyaországunkban**” másként működik. Hallva ezt a műsorvezető, arra emlékeztette a riportalányt, hogy nekünk, mármint a „vajdasági” magyaroknak **ez az anyaországuk**. A túlfűtött megfelelni vágyástól indítatva talán fel sem fogta, hogy milyen butaságot mondott, hiszen minden magát magyarnak vallónak csak Magyarország lehet az anyaországa. Szülőföldje vagy lakhelye természetesen bármely országban lehet, de a magyaroknak csak egy anyaországuk van, Magyarország. Persze Sillingnek jogában állt, sőt elvárható lett volna, a műsorvezetővel vitába szállni, de a „haverkodó”, mindent dicsérő társalgás kínosá tette volna a vitát. Így a rádióhallgatók máig sem tudják, hogy a szabadkai Tanítóképző Kar tanárának melyik az anyaországa.

A szabadkai Kosztolányi Dezső Színház kiemelt jelentőségű a délvidéki magyar színházaink között, ezért a hazai pénzelés mellett magyarországi támogatásban is részesül, és számtalan anyaországi meghívást kap. Ennek ellenére a színház igazgató-rendezője a Vajdaság Ma portálon a Pass-port Subotica/Szabadka elnevezésű, Grad demona/A démonok városa al-

című darab kapcsán a következőket jelentette ki: „Olyan érzésem van, hogy most a szerbiai színházi világban jobban otthon vagyok, ami talán normális is, hiszen mi elsősorban szerbiai színház vagyunk...” Mondja ezt annak a színháznak az igazgatója, amely intézmény annak az írónak nevét viseli, aki a magyarságáról a következőképpen vall: „Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható.”

Mostanában sok szó esik a Tanyaszínházról. Különösen a darabválasztást dicsérik, főleg azért, mert ez rólunk, „vajdasági” magyarokról szól. A gondot csak az jelenti, amit a rendező a darab megalkotásáról, mondanivalójáról és szellemiségéről nyilatkozott: „**A nosztalgia és a visszavágyódás nekem is lételemem, itt van még bennem a jugoszláv identitás. Ez kissé talán banális, de nem érzem magam sem magyarnak, sem szerbnek.**” (Magyar Szó, 2012. július 28., 29., szombat–vasárnap) Persze, az olvasót elsősorban az érdekelné, hogy egy Puskás Zoltán magyar nevű értelmiségi milyen nemzeti-ségű. Lehet, hogy jugoszlávnak vallja magát, de ez a fogalom már a múlté. Az azonban teljesen érthetetlen, hogy egy értelmiséginek hogyan lehet nosztalgiája egy kommunista diktatúra iránt, amelynek időszakában 40 000 magyart végeztek ki, köztük diákokat is, csupán azért, mert magyarok voltak, nosztalgiát érez a bajusztépések, a vagyonekbobzások időszaka iránt, visszasírja a Goli otok-os¹ időket, a másként gondolkodók bebörtönzését, merthogy ezek is a jugoszláv időszakot jellemezték. Úgy látszik, Puskás Zoltán nem vallja azt az elvet, amit Herceg János még korábban az egyetemes magyarsághoz tartozást tagadó symposionisták generációjával ellentétben mondott, miszerint mi nem magyarul beszélő jugoszlávok vagyunk, hanem Jugoszláviában élő magyarok.

Érdemes néhány szót ejteni a Sass Lászlóval kapcsolatos eseményekről is. Sasst Szabó Pálóczi Attila a következőképpen jellemzi: „mindenkít gyalázott, aki közszereplést vállalt... súlyos átkokat is szórt, e-mailben zaklatott, sértegetett minősíthetetlen módon kolleganőket, újságírókat és szerkesztőket... úgy viselkedett, ahogyan

¹ Kopár-szigeti börtön

az internetes közösségekben az úgynevezett trollokat jellemezzük. Vérbeli troll volt ő hosszú-hosszú időn át...” (M. Sz. 2012. VIII. 4., 5.) Nos, ez a személy bírósági pert veszített Toroczka Lászlóval, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom elnökével szemben, mivel bizonyítékok nélkül azzal vádolta, sértette meg a Magyar Szó olvasói rovatában a jobboldali politikust, hogy Gyurcsány embere. Ezért 150 000 dinár bírságot róttak ki rá, amit ő nem volt hajlandó kifizetni, inkább a börtönt választotta. Ez az eset egy ép ésszel föl nem fogható lavinát indított el, Sasst újságírónak „léptették elő”, és mindhárom szerb újságíró-szervezet (Szerbiai Újságírók Egyesülete, Szerbiai Újságírók Független Egyesülete, Vajdasági Újságírók Független Egyesülete) kérelmezte a köztársasági elnököt, hogy részesítse kegyelemben Sasst. Azzal indokolták, hogy egy „újságírót” azért, mert véleményt nyilvánított (valójában alaptalanul sértegetett) egy demokratikus országban, ahol a szólásszabadság garantált, nem lehet börtönbe zárni. A Sass által megírt kegyelmi kérvényt maguk az újságíró-egyesületek továbbították az államfői kabinetbe, ahol gyorsított eljárással meg is született a megkegyelmezés. Ez alatt az idő alatt a szerb sajtó naponta tudósított Sass megpróbáltatásairól, amihez szolgalelkűen a magyar médiumok is csatlakoztak, a tartományi tájékoztatósi titkár személyesen kereste fel Sass feleségét, végezetül pedig a megkegyelmezés után Belgrádban a köztársasági elnök személyesen fogadta az elítéltet. Ezt a túlzott „törődést” már Sass is sokallta, hisz úgy nyilatkozott, hogy már a csapból is Sass folyik.

Ennek a politikai cirkusznak valójában két oka volt. Az egyik, egy magyarországi jobboldali szervezetnek visszavágni, banálissá tenni a bíróságon jogosan elért sikerét. Erre a naivul jóhiszemű Sass, aki még élvezte is ezt a (hazug) népszerűséget, alkalmasnak bizonyult. A másik ok, amely sokkal nagyobb súllyal bír, a temerini fiúk esete. Ezen szerencsétlenek érdekében már sokan intervenáltak, kérvényezték a büntetésük csökkentését itthon, de a határon túlról is. Mindez süket fülekre talált. Most – ebben a pitiáner ügyben – a szerb politikum alkalmat látott, hogy a mindig követelődző magyar kisebbségnek ne a nagyobb horderejű dologgal, hanem ezzel

fogja be a száját. Most már senki sem mondhatja, hogy csak szerb (gyilkos) elítéltek részesültek kegyelemben.

[...] Zenta polgármestere bemutatkozása-kor azzal dicsekedett, hogy a gimnáziumot szülővárosában, Zentán végezte, miközben „suksüközött”, és más nyelvi hibát is vétett (köszönve stb.). Nem tudom megérteni azt a magyartanárt, aki négy év alatt nem képes a tanulóival elsajátíttatni a kijelentő és a felszólító mód közötti különbséget. De ha már a magyar irodalom és nyelv tanára ennyire igénytelen (ami pedig az egyetemét is minősíti), akkor legalább a többi tanár között akadhatna egy, aki megkövetelhetné az anyanyelv pontos használatát. Vagy lehet, hogy ők is suksüköznek? Azt sem tudom megérteni, hogy ezeket az embereket nem zavarja az, hogy ilyen gyatrán beszélnek az anyanyelvüket, amikor más régiók magyar küldöttségeivel tárgyalnak.

[...] Szabadkán a Vajdasági Magyar Szövetség (a továbbiakban VMSZ) egyik eminens vezetője hasonló módon suksüközik, és hasonló nyelvi hibákat vét. **Hogy hogyan harcolhatnak ezek a politikusok a délvidéki magyarság boldogulásáért? Sehogyan sem! Mert amint Kölcsey az unokaöccsének szánt Intelmeiben írja: „Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! Mert haza, nemzet és nyelv, három egymástól válhatatlan dolog; s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog.”**

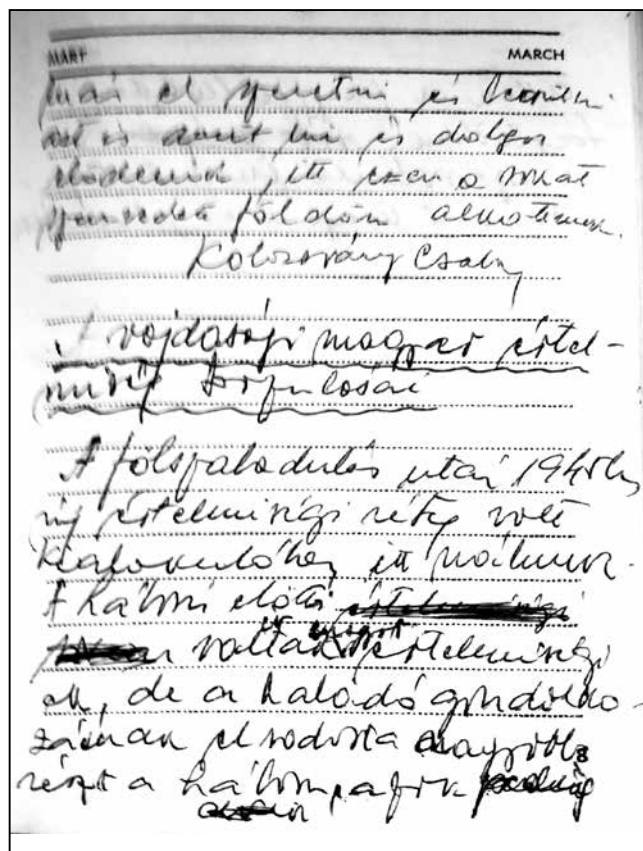
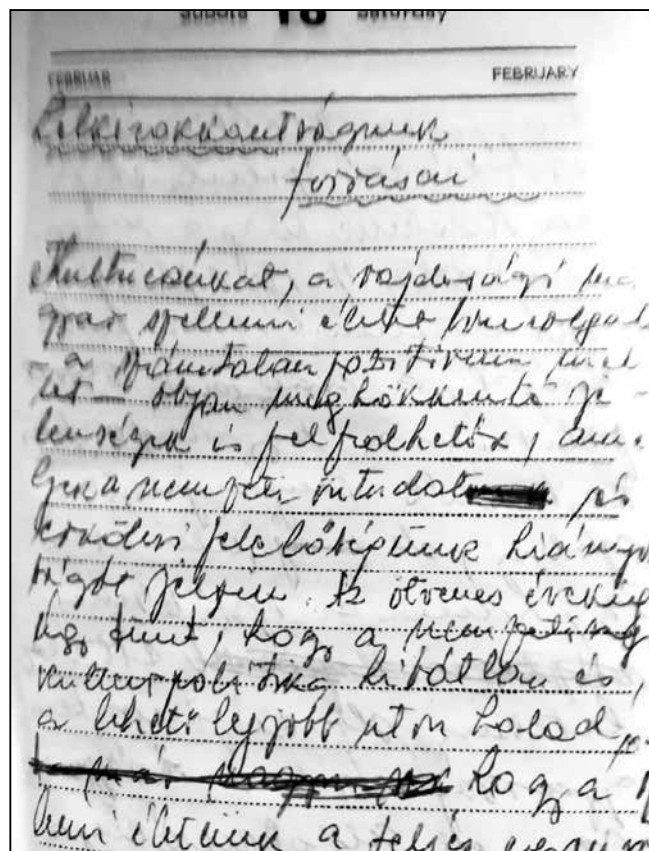
Nagy változások következtek be az ideai Magyarokarszai Íróklub szervezésében. A VMSZ sugallatára a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) a hazai és az anyaországi támogatások, valamint a politikai befolyásoltság birtokában leváltotta az évek óta az egyetemes magyar nemzetben gondolkodó és működő szervezőbizottságot, és a helyébe egy jugo-liberális értelmiségi csoportot bízott meg. Lovas Ildikónak, az MNT kulturális bizottsága elnökének az indítványára a szervezőbizottság élére dr. Bányai Jánost nevezték ki, azt a személyt, aki Hornyik Miklós szerint „főállású jugoszláv”, Benedikty Tamás pedig így jellemzi: az, „aki a titoista kultúrpolitika hú kiszolgálójaként is mindig mellébeszél”.

A VMSZ-nek mint pártnak mindig szüksége volt bizonyos értelmiségi támogatásra, hogy a délvidéki magyarság szemében és a min-

denkori magyar kormány előtt hitelessé vájon. Mivel a nemzeti érzelmű értelmiségi csoport nem volt hajlandó feladni pártfüggetlen magatartását, és esetenként bírálónan viszonyult a VMSZ időnkénti langyos állásfoglalásával szemben, amit a szerb hatalom iránt tanúsított (általában csak odáig ment el a VMSZ, hogy a vezetők pozíciója megmaradjon, csorbát ne szenvedjen), ezért a párt a jugo-libeláris értelmiséggel, azaz a pozícióban lévőkkel lépett szövetségre. Ezt az értelmiségi csoportot nem zavarta az, hogy a VMSZ mennyit tesz, illetve tesz-e egyáltalán valamit is a délvidéki magyarság érdekében, nem bírálta a pártot, a VMSZ pedig ennek fejében politikai és bőséges anyagi támogatást nyújtott a liberálisoknak és a „bólogatóknak”. Így került Bányai is a szervezőbizottság élére.

[...] A szerbiai magyarság mélységes félelemben él. A magyar falvakban a Koszovóból tudatosan betelepített romák tartják rettegésben a lakosságot, a nagyobb településeken pedig a szerb sovíniszták. A rablások és a megfélemlítések

olyan hatalmas méreteket öltöttek, hogy azok már a magyarság normális életét veszélyeztetik. Akinek lehetősége van, az elmenekül. [...] Az extrém bántalmazáskor vagy jogcsorbításkor a magyar médiumokban a VMSZ közread egy tiltakozást, amit a szerb sajtó tudomásul sem vesz, a hatalom úgyszintén, és e nemzettöredék kálváriája folytatódik tovább, mintha mi sem történt volna. A VMSZ a tehetetlenségét azzal magyarázza, mint a hasonló megalkuvó elveket valló Romániai Magyar Demokratikus Szövetség, illetve a felvidéki nemzetáruló Híd–Most, miszerint azért kell a hatalomba beépülni, mert csak így képviselhetik a magyarság jogait. Azt viszont nem kívánják tudomásul venni, hogy a hatalomban nekik is a kormány programját kell végrehajtaniuk, ami pedig többször a kisebbségi érdekekkel szemben áll. Ellenzékiként is harcolni és pozícióban is lenni egyszerre nem lehet. Mert „Krisztusnak és Pilátusnak, farizeusoknak és vámosoknak, zsidóknak és rómaiaknak egyformán szolgálni nem lehet” (Dzsida Jenő).

* A Kolozsváry Csaba szignóval ellátott írás kéziratának elejéről és végéről készült fotók

** Az Aracs 2012/4. számában megjelent írás szerkesztett, rövidített változata.